

In onderstaand artikel uit Rkkerl.nl, het officiële tijdschrift van de r.-k. kerk in Nederland, wordt het (on)godsdienstige katholicisme beschreven. Het ongodsdienstige katholicisme is gericht op behoud, in plaats van openheid voor transformatie. Het is meer geneigd het vreemde buiten te sluiten. “Er lijkt zich een postgodsdienstig katholicisme te ontwikkelen dat op het vlak van de vormgeving overeenkomsten met de katholieke godsdienst vertoont maar dat zich op het vlak van de betekenisgeving daar van onderscheidt,” aldus Elshof in haar dissertatie (ISBN 97890597227989789059722798). Ze spreekt ook over *religieus toerisme*.

Kees Slijkerman, 23-9-2010

Proefschrift Toke Elshof: Ouders beter ondersteunen bij godsdienstbeleving

De rol van het gezin bij de beleving van religiositeit is groot en neemt alleen maar toe, zo stelde theologe Toke Elshof bij haar promotie op 6 februari 2009. Elshof beveelt de katholieke Kerk aan ouders en jongeren beter te begeleiden, zowel thuis als bij hun vrijwillige inzet voor de Kerk.

Toke Elshof verdedigde in de aula van de Universiteit van Tilburg haar proefschrift ‘*Van Huis uit Katholiek*’. De promotors waren prof. dr. J. Wissink en dr. J. Maas. Elshof (51) studeerde theologie aan de Katholieke Theologische Universiteit in Utrecht en werkte als catechesedocente en in het pastoraat. Haar promotieonderzoek baseerde zij op gesprekken met drie generaties rooms-katholieke families. Zij ondervroeg hen over hun geloofsbeleving. Hoewel die in de loop der tijden zijn veranderd, constateerde Elshof geen teloorgang van de religiositeit. De verschillende generaties bouwden juist voort op de katholieke godsdienstige traditie die hun is meegegeven door hun ouders. Allen zijn op zoek naar een werkelijkheid die groter is dan henzelf. In die zoektocht tekenen zich echter twee tendensen af: naast een godsdienstig katholicisme ontwikkelt zich een ongodsdienstig katholicisme. Elshof neemt waar dat over het geheel genomen de katholieke *godsdienstige* traditie niet aan betekenis heeft gewonnen, terwijl het *culturele* katholicisme dat aan de opbouw en de voortgang van het gemeenschapsleven (de westerse samenleving of het familieleven) bijdraagt, wel aan gewicht wint.

Ongodsdienstig katholicisme

De niet-godsdienstige continuering van katholicisme vindt de promovenda in een collectieve identiteit en collectieve normen en waarden. “Het gezamenlijk katholiek zijn ondersteunt, bekrachtigt en verbindt het leven van het individu met dat van de gemeenschap en binnen de gemeenschap: van de familie of van de cultuur,” schrijft de promovenda. Een tweede

niet-godsdienstige manier van voortbestaan van het katholicisme vindt zij in de rituelen en symbolen die vorm geven aan het verlangen naar bevestiging van het individu en de gemeenschap. “Het gaat om een religiositeit die het eigen leven en de kwetsbaarheid van het eigen leven wil overstijgen door het individuele bestaan te bekrachtigen met behulp van een spirituele wereld.”

In het gebruik van ‘katholieke’ normen en waarden, rituelen en symbolen wordt naar een eigen, subjectieve vormgeving en betekenisgeving gezocht. “Deze subjectieve omgang met de traditie is er niet op gericht deel te hebben aan, of mee vorm te geven aan de door de katholieke traditie aangereikte betekenisvormgeving. Er is van *religieus toerisme* sprake: van een niet aan de traditie gerelateerde subjectiviteit.”

Beide niet-godsdienstige vormen van katholiciteit onderscheiden zich van een godsdienstig katholicisme door hun gerichtheid op behoud in plaats van openheid voor transformatie. Het ongodsdienstige katholicisme is meer geneigd het vreemde buiten te sluiten. “Er lijkt zich een postgodsdienstig katholicisme te ontwikkelen dat op het vlak van de vormgeving overeenkomsten met de katholieke godsdienst vertoont maar dat zich op het vlak van de betekenisgeving daar van onderscheidt,” aldus Elshof in haar dissertatie. Er tekent zich een ontwikkeling af die zij omschrijft als ‘sacralisering van het zelf en van intieme relaties’. “Eigen daaraan is dat het ideaalbeeld van perfectie in leven en samenleven verschijnt als bereikbaar en

maakbaar: het krijgt sacrale, onbevraagbare en ultieme trekken.”

Godsdienstig katholicisme

In de continuering van de godsdienstige en op de Kerk betrokken religiositeit onderkent Elshof een continu proces van traditievernieuwing. In de derde generatie gaat het om een godsdienstigheid die God ervaart “als een mysterie van liefde die gesloten, vastliggende en vastgelegde bestaanswijzen opent en mensen in een perspectief van relatie en transformatie zet.” In die openheid voor relatie en transformatie vertoont de derde generatie overeenkomst met de eerste twee generaties. Tevens ziet de onderzoekster continuïteit in het opzicht “dat elke generatie deelt in en vormgeeft aan de katholieke godsdienst zoals die zich in die specifieke tijd laat kennen.”

Elshof constateert dat ook in het godsdienstige katholicisme subjectivering een belangrijke rol speelt, maar die blijkt met de objectieve dimensie verweven. Individuele ervaring, beleving en communicatie spelen een grotere rol, maar daarbij zijn sporen te vinden van de godsdienstige traditie. De individuele beleving en ervaring richten zich op het deel uitmaken van de gelovige gemeenschap. “Er is van een *pelgrimerende houding* ten aanzien van de katholieke godsdienstige traditie sprake: de subjectiviteit is met de traditie verweven.”

Daarnaast neemt de promovenda waar dat in het godsdienstige katholicisme het menselijk bestaan minder samenvalt met een ideaal. Ervaringen verwijzen naar het mysterie van God. “Het bestaan heeft geen sacraal maar een *sacramenteel* karakter.”

De gerichtheid van de individuele religiositeit is nauw verweven met de mate van institutionele inbedding, schrijft Elshof. “Naarmate de individuele religiositeit meer verweven is met de kerkelijke godsdienst maakt de gerichtheid op het bijdragen aan het leven van anderen en van de wereld er meer deel van uit.” Kenmerkend voor de godsdienstige religiositeit is de openheid voor de ander, ook voor de vreemde: in de ander wordt de Ander vermoed. “Kern van de godsdienstige religiositeit is de betrok-

kenheid op God als een verbondsgod die tot transformatie van mens en wereld oproept en waarbij transcendentie een wenkend perspectief is: een mysterie dat erom vraagt de gelegde grenzen telkens opnieuw te openen.

Maatschappelijk engagement

Elshof formuleert het vermoeden dat voor zo-
ver maatschappelijk engagement ook binnen ongodsdienstige religiositeit valt waar te nemen, dit godsdienstige wortels heeft. Zij constateert een geradicaliseerde maatschappelijke betrokkenheid vooral onder de eerste generatie onkerkelijken, die van de protestgeneratie deel uitmaken. “Onder jongere onkerkelijken en onder onkerkelijken die in hun familie de tweede generatie onkerkelijken vormen, gaat ongodsdienstige religiositeit niet met maatschappelijk engagement gepaard.”

Aanbevelingen

In de ogen van de promovenda is het nodig dat de Kerk beter aansluiting vindt bij gezinnen, want katholieke religiositeit die niet kerkelijk is ingebed krijgt ongodsdienstige en postchristelijke trekken. Bovendien laten gezinnen weten dat er behoefte is aan begeleiding en advies, zij het op een andere manier dan vroeger.

Elshof beveelt de Kerk aan om binnen het pastoraat aandacht te hebben voor de religieuze vragen die voortkomen uit het huiselijke leven en opvoeden en uit het leven in de wereld. Dat ouders en jongeren bereid worden gevonden om zich voor de voortgang van het kerkelijke leven in te zetten is ook van belang, maar pas in tweede instantie. Gelovigen zijn er huiverig voor dat ze niet zozeer als gelovigen worden gezien die naar verdieping en bezinning zoeken, maar als potentiële vrijwilliger. Elshof bepleit een zodanige pastorale begeleiding van vrijwilligers, dat hun inzet niet alleen de voortgang van de kerkelijke taken dient, maar dat deze inzet ook het geloof van de vrijwilligers versterkt en dit inbedt in het geloof en het leven van de Kerk. Volgens Elshof kan de Kerk het geloof zoals dat in gezinnen wordt beleefd voeden en verdiepen. Door de godsdienstigheid van het huiselijke leven te ontsluiten kan de katholieke traditie zich blijven vernieuwen.

Bron: http://www.katholieknederland.nl/rkkerk/media/rkkerk_gedrukt/2009/detail_objectID685141.html. Rkkerk.nl feb.09.